

levitarum coactus sanares, et impacti honoris sarcina quod premebat a me pondus amoveret. Sed postquam venerandæ me pressura dignitatis absolvit, habui de titulo genium, non de actionis nitore conscientiam. O mens rigore inebriata venefico, nec exemplis instructa, nec monitis! Si desunt tibi venerabilium magisteria librorum ad profectum, informare supplicis: et nisi te cœno perditionis immergis, habere potes de pœna doctrinam. Sed hæc faciat in nobis ille qui præcepit, et ut pares ejus existamus imperiis, ipse nobiscum quod injungit, operetur. Hæc et alia plura, sicut præfatus sum, per testem probatissimum beatum Victorem intima suggesti: nec requies, nec mora procuranda lentavit: petitionem meam suscepit, replicavit, obtinuit. Hoc amplius suffragator meus emeruit, quam B poposci, ut illa quæ mecum matrimonii habuit pa-

▲ rililitatem, ' religiosæ mecum habitudinis decora partiretur, et fieret præclari dux femina tituli. Sed utinam sexum fragilem in animi virtute sequeremur, et actione nobili non tantum excelleret merito, quantum femineæ imbecillitatis sequi videretur obtentu. Illa pretiosæ vigore constantiæ mala carnis vota perdomuit, et affectiosam servavit pudicitiam, non coactam. Illa recti observantiam, dum obstinate diligit, ire compulit in naturam. Utinam non mihi in illa districti proponatur hora judicii; et dum in infirmitate sua fortis apparuerit, ego in naturali virtute sim fragilis! Ecce, Domine, recensui ipsa quæ noveras, et in ea tantum sui fidelis parte, ut non raperem quod tenebas. Adesto, rex gloriæ, adesto supplicanti, et secundum benignitatis tuæ consuetudinem, secutura dispone. GLORIA PATRI, ET FILIO, ET SPIRITUI SANCTO.

¹ *Religiosæ mecum*] Simile quiddam Ruricio accidisse scribit Faustus Reiensis epist. 7, ut cum ipso

fidelissima Sarra, id est conjux sua, sub uno Christi jugo ad communem tenderet coronam.

OPUSCULUM SEXTUM.

PARÆNESIS DIDASCALICA AD AMBROSIUM ET BEATUM.

Deo obsequimur, dum ejus convenientia monitis imperamus: nam quod petitioni vestræ studio caritatis acquiescimus, mystica sunt præcepta. Multis etenim supplicationibus exegistis, ut pagina vobis concinnationis didascalica fingeretur. Volens ne in multorum jura submissi: quia videbo, quid in verbis adhibeatur examinis; sufficit si me in voto prædicetis. Ego tamen in foribus scriptionis quod vivificat non tacebo. Deum tota mentis intentione mundis tene te visceribus, et circa vos precum frequentatione mulcete, nullis ab eo animarum fornicationibus, nulla transactione deducti. Fovete etiam proximos, quos facit naturale collegium; et ne quod vobis factum dolori esset, vos fecisse gaudeatis. Hujus boni fructus est, quidquid optatur. Me tamen diu tenuerunt anxium deliberationis incerta, utrum ad vos per carmen, an epistolari lege verba promulgarem. Elegi affectionem meam circa vos utroque dicendi calle patefacere: quia et præcipientem decet fortis elocutio, et pressis admonitione mentibus mollioris styli cura subvenitur. Ergo benigne exacta suscipite.

LAUS VERSUUM.

Quamvis sit tenerum madore mellis,
Quodcunque strepuit parens Camœna,
Et fictum lepido nitore carmen
Captivæ docilis momenta cordis:
Nec semper deceat poema virtus,
Quod lex præcipientis tenere fluxum

¹ *Parænesis didascalica*] Auctor ipse sub initium concinnationem diadascalicam vocat, et lib. VIII, epist. 28, epistolam admonitionis: dignam sane quæ adolescentibus omnibus, qui ad virtutem et litteras informantur, legenda ac pædagogi loco sectanda proponatur. Beatus et Ambrosius ad quos ea missa est, ex epistolis noti sunt. Ambrosium enim Faustini filium fuisse docuit lib. IX, epist. 2 et 3. Bea-

Resolvat studio jubente fortes:

At nos Pieriæ modum loquelæ
In tantum sequimur, monente cura,
Quantum dat genius, vigorque veri.
Christi militis insitum rigorem
Elumbem patimur cavere ductum.

C Ergo dictorum aliquotiens amœna fugientes, materiam solidam suo ore celebremus, ne sentiat virilitas operis enervati damna sermonis. Non refugit professionem meam monitoris officium, quia decet præcedentes emendatio: et sicut post tergum relictis par est facem de innocentia proferri; ita ratio flagitat, ut etiam verbis iter quod sequantur ostendas: cum divini voce constet hortaminis, *Argue sapientem et amabit te* (*Prov. IX, 8*): et non reticeat sæcularis assertor, Qui præceptorem sancti voluere parentis esse loco. Jure enim in affectionis supercilio collocatur, quem benignitas corrigendi promptius asserit quam ipsa natura generis. Genuisse etenim libidinis testimonium est erudisse pietatis. Ergo ad disciplinarum arcem properantes, matrem bonorum operum amate verecundiam: quæ ita ex se variarum species virtutum secunda et virgo parturit, ut impudentia procax et corrupta vitiorum. Hæc vos hac voce, ut ad eam tendatis, hortetur.

VERECUNDIA.

Tinguite candentes rosæo de murice vultus,
Atque fidem morum pauidite de facie.
In niveo spargens maculas sis pulchrior ore,

tum, etsi patris ejus nomen non prodit, nobilissimum et sublimem adolescentem appellat lib. VIII, epist. 38 et 39. Ad eundem etiam aliquot sunt epistolæ Ennodii, et Ambrosii nomine controversia f in aleatorem. Ambrosius vero is videtur qui postea quæstor fuit Athalarici regis, apud Cassiodorum lib. VII, epist. 13 et 14.

Cum sudans tenerum roseida colla feras. **A**
 Nil tibi plus lingua tribuas, quam schemate
 [frontis.

Quidquid amare hbet, hinc tibi concilia.

Nefas est huic tam sacro manus negare consilio,
 quando et ipsa quæ loquitur, quæstuosi decoris dote
 redimita, nobilitatis vel amplificat bona vel suggerit.
 Pudori ergo cognatam semper sociate pudicitiam: quæ
 ætatis præjudicium cæna moderatione temperans,
 annis fervore tumentibus peregrinæ frigus dispensa-
 tionis admisceat: et edomita erroris appetentia, car-
 nem sapore sanctæ conversationis illuciens, recti
 diligentiam studiosam in vobis videri faciat, non
 coactam. Hæc tamen ventris castigatione procure-
 tur, nec inimica ejus ferculorum populosis nutriatur
 erroribus. Exigit enim comessatio, magno quæsitâ **B**
 dispendio, etiam honorum damna meritum, et
 uno calle morum veniunt detrimenta vel censuum.
 Hæc si ad vos grassum protenderit, his eam tonare
 oportet eloquiis.

CASTITAS.

Nil moror afflictos constanter prodere vultus,
 Dum mihi præniteant casti monumenta decoris.
 Pinguis nam tenuem suffocant corpora sensum,
 Et male farta suas conculcant viscera mentes.

At mihi crux cuspis, crux scutum, ¹ cruxque
 [thoraca:

Hæc tegar, hæc seriam, hæc pacis fœdera fir-
 [mem.

Hæc mihi dux belli est, quæ victrix lubrica
 [calcans, **C**

Dira cupidineti detestor mella veneni.

Ad me currentes puerum seponite factis,

Deque meo juvenes canam præsumite vitam.

Hanc admittentes fidei ornate consortio: quia sicut
 in emendatis moribus principem locum obtinet,
 ita suis spoliata dotibus non tenetur: nec fas est
 quæsi singulare occupari; quod constat ex pluribus.
 Nobilitas sorta nobis multiplicibus pratorum non cor-
 ponuntur spoliis: ex variis gemmis una diadematis
 solet constare formatio. Semper admirabilis electri
 corpus numerosa metallorum membra pepererunt.
 Proinde, quia nihil est quod fidem possit antefere,
 foveatur, et ita in diligentis messe coalescat, ne
 lacteus sumentis divitis culmus importuna demessus
 falce moriatur. Ergo recedat ab instituto vestro clauda **D**
 pollicitatio, et per usum in naturam transeat res
 sequenda. Hæc tamen his vos convenire putetur af-
 fatibus.

FIDES.

Qui cupit caelo sociare terram,
 Linquere et luxæ vitium parentis,
 Me petat, certum decus, et coronam
 Muneris alti.

Ille nec dirum metuit tribunal,

¹ *Cruzus thoraca*] Pro *thoraca*, hoc est lorica, Basilienenses ut labanti metro subvenirent, ediderunt *corona*. Sed nos fidem veterum librorum sequi maluimus, quam seduli nimium emendatores videri: præsertim cum hujus generis exemplis abundet En-

Nec per urbanos volitat potentes:
 Conscius recti tenet inter undas
 Stagna salutis.

Barbarum quamvis tumeat Gelonus,
 Parthica et latret Morinus figura,
 Omne quod mundi rabies susurrat
 Despicit, arcet.

Intrat excelsi penetrabile regis,
 Divitum tutis inanet in ruinis.

Ille nec legem patitur sepulcri,
 Nec mala vitæ.

De præfatis virtutibus facessat studiorum libera-
 lium deesse diligentiam, per quam divinarum bona
 rerum quasi pretiosi monitis luce sublimentur: quia
 non multum a fœditate sejungitur imperfecta formo-
 sitas: et qui non sufficienter magnorum tetendit ad
 culmina, miserorum infima vix reliquit. Istæ tamen
 præ foribus quasi nutricum ceterarum anteponunt
 grammaticam, quæ adolescentium mentes sapore
 artificis et planæ locutionis iticiat, et ad Tullianum
 cakorem scintillas præfigurati vaporis adducat. Fa-
 bricatum Martius campus militem suscipit, quem si-
 mulacrum mentis dimicationis animavit: nec pe-
 dem retorquet a classicis, cui buccinarum clangor
 et ministeria belli inter pacis blandimenta crepue-
 runt. Usu enim virtus nutrita grandescit, et de in-
 stitutione nascitur periculorum tolerantia: consum-
 mati roboris viros principia viderunt timentes. Bene
 est, si rhetorum dextera, et libertas illa linguarum
 formatos grammaticorum fornace eas accipiat: qui
 ne manifestis cedant ictibus, frequens contulit imago
 ferendi. In hac cautione opus est, ut supra ætatis
 immaturæ naturalem pene licentiam artis crescat
 affectio: et de continua per pædagogos, et indicta
 necessitate clari operis spontanea cura prosiliat:
 ostendit tamen ad bonam voluntatem se tendere,
 qui ut cogatur acquiescit. Jam pene in studio habet
 honestatem, quem non offendit sollicitudo monitoris.
 Tamen sectatoribus ista sic loquitur:

GRAMMATICA.

Mentibus damus saporem, dum polimus fa-
 [bulas.

Judicem tenemus æquum, si quid errat par-
 [vulus.

Abstinens manu, pudorem aure et ore verbero.
 Quidquid ars habet pavendum, ars loquendi
 [temperat.

Cum pusillis et jocamur inter ipsa dogmata.
 Nam jubet rigor magister, ne per omne terreas.
 Nos parentes dixit ætas illa major optimos.
 Quod favore computamus esse nostra pignora,
 Quæ dedit venter tumescens litterati seminis,
 Nec libido subjugavit jura clari pectoris.

Hoc vos digredientes jam instituto, rhetoricis lituis

nodius, thoraca igitur, pro eo quod est thorax: ut lampada passim pro eo quod lampas. Sed primam præterea syllabam corripuit, cum in *ἀπαρξ* producat.

evocat Mavors eloquentiæ; et quasi lorica hamis, ita componit variis et connexis causarum munimenta particulis. Nam nodosis orationis artubus in solidam et simplicem formam coactis, unam sermonum pingit effigiem: in qua ita quadratis sociantur diversa mensuris, ut nec divisio derogat conjunctioni, nec viritum aggreganda valeat, cum opus est, segregare partitio. Vos præmisso laudis sapore mascula dictio et humani saporis Latiare supercilium sic adhortatur: « Post apicem divinitatis ego illa sum quæ vel commuto si sint facta, vel facio: quantavis actionum tenebris involuto lux sufficit, quam loquendo contulero. Ego sum per quam expectant homines reatum de turbida et innocentiam de serena: per me fusca splendorem conscientia, per me luce sua radians adventitia nocte tegitur: vel si sit ignara tenebrarum, est quod nec confidit puritas, nec culpa suspirat. Ad meum compendium ubicunque est Romanus invigilat: fasces, divitias, honores, si non ornaveris, abjecta sunt: nos regna regimus, et imperantes salubria jubemus. Quid quod declamationum nostrarum oblectatio vincit universa quæ sapiunt, et opinionem quam conciliamus æterna est? Ante scipiones et trabeas est pomposa recitatio: de virorum fortium factis quod volumus creditur: actum nemo æstimat quod silemus: nobilia germina, ex nobis fusa, orbem totum sole clara perfectionis irradiant. Poetica, juris peritia, dialectica, arithmetica, cum me utantur quasi genitrice, me tamen assereant sunt pretio. » Audite tamen et carmen, alieni quod nobis suggerit ludas officii.

RHETORICA.

Sit noster tantum, non stringunt carmina quemquam.

Nos vite maculas tergemus artis ope.

Si niveo constet merito quis, teste senatu,

Cogimus hunc omnes dicere nocte satum.

Et reus, et sanctus de nostro nascitur ore:

Dum loquimur, captum ducitur arbitrium.

Lana Tarentina laus urbis, gamma, potestas,

Quid sunt ad nostrum juncta supercilium?

Qui nostris servit studiis, mox imperat orbi.

Nil dubium metuens ars mihi regna dedit.

Hæc ergo, dulcissimi, et assequi contendite, et adepta custodite. Sed replicetis, quibus ad ista magistris, quibus utamur institutoribus, quorum origamur exemplis; cum Faustum et Avienum, sæculi nostri beatitudinem, et Latiaris flumen eloquii, aulicis districtum teneat sors secunda consiliis? quos dum manet cura, a generalitate nescitur: quorum tentare præconia idem est ac si lucem solis et potentiam velia divinitatis asserere. Sed istis in bono publico desudantibus, patricii¹ Festus et Symmachus, omnium disciplinarum materias et constantes forma sapientiæ,

¹ *Festus et Symmachus*] In hoc illustrium virorum catalogo dignitatum ordinem secutus est. Festus enim hoc tempore, ut Anastasius in Symmacho notat, caput senatus erat, consularium antiquissimus: ex anno videlicet 472. Symmachus eundem hono-

rem adeptus anno 475. Probinus anno 489. Cethegus Probini filius anno 504. Boetius anno, ut monuimus, 510. Agapitus nondum quidem consul, cum scriberet Ennodius, sed postea futurus anno 517. Probus fortasse anno 525.

ab urbe sacratissima non recedunt. In ipsis est nobilis curiæ principatus: quos vidisse, erudiri est. Non apud eos sermo de ludicris, nec pantomimorum vix ignoscenda commemoratio. Illi auram popularem per pudoris detrimenta non capiunt: contenti rectis magis placere quam plurimis, sortiuntur de innocenti actione testimonium. Istorum quamvis in omnibus jussa sequenda sint, est tamen in illis et magistra taciturnitas, et eruditi forma silentii. Est etiam Probinus patricius, placidi germinis examinata claritudo; quem eruditorum familiæ mores ad unguem ducti contulerunt: qui et de patris et de soceri hausit fonte, quod mundus est. Est patricius Cethegus, ejus filius vir consularis, qui causam prudentiam minor transgrediens, sine ætatis præjudicio habet et provectorum saporem et mella pueritiæ. Est Boetius patricius, in quo vix discendi annos respicis, et intelligis pueritiam sufficere jam docendi: de quo emendatorum judicavit electio. Est Agapitus patricius, et honestate dives et scientia. Est Probus V. I. quem si sequamini, illum Faustum et Avienum quos prædixistis præsentis, etiam cum desuati habebitis. Cæteros claros viros quos tantum ad me opinio detulit, silentio relinquo: per vos, si vobis jam cordi est maturitas, aut per eos quos sum præfatus, agnoscite: manifestis enim patet indicibus amicus honorum: nec in altero mores quisquam hominum, nisi quos in se formavit, amplectitur. Jam si matronarum delectat aditio, habetis domnam Barbaram, Romani flos genii, quæ testimonio vultus patefaciat lucem sanguinis et saporis: in qua invenietis et verecundam securitatem, et de bono actionis confidentem verecundiam: sermonem naturali et artificio simplicitate conditum, ut nec lepos devenisset alloquii, nec duris splendor feminarum rigescat affatibus, in qua sic in naturam transit honestatis diligentia, ut si vel mentiri velit, non possit errorem. Sonat pudicam lingua dulcedinem, nec mentis nubium tecto sereni sermonis operitur: hoc est pectoris, quod loquelæ. Det veniam feminarum diadema præsumenti, quod ejus invidio quieti: velle illam omnibus Italiæ partibus imitationem præferri, ut quæ non acquiescunt monitis, formarentur exemplis. Est illic etiam Stephania, splendidissimum catholice lumen Ecclesiæ, cujus natales ita majore luce fuscantur, si mores intelligas, ac si facem mundi oculus sol obumbret: si ingenitæ conversationis radios seponas, plus ejus sanguine nil lucebit. Istorum, quoscunque præfatus sum, celestis vos dispensatio jungat obsequiis. Ecce habetis gratiæ meæ obsidem paginam, quam velit pædagogum sectamini. Det autem vobis Deus quod decet et velle semper et facere. Ergo si pomposa oratione non valui, oratione vos, memor professionis, adjuvi.

rem adeptus anno 475. Probinus anno 489. Cethegus Probini filius anno 504. Boetius anno, ut monuimus, 510. Agapitus nondum quidem consul, cum scriberet Ennodius, sed postea futurus anno 517. Probus fortasse anno 525.

Per te, ¹ per qui te talem genere parentes, A
Symmache, ne nostram maneat sors dura ta-
[bellam,
Da dextram tenui, et tecum me tolle per undas.
Non facit ad mores credentem fallere sanctos.
Nihil moror, en supplex venio : miserere pre-
[canti,

¹ Per te, per qui te] Miserat Ennodius Parænesis exemplum ad Symmachum patricium, ut eam corripere, lib. viii, epist. 28. Propterea hi versus Paræ-

Vilia divitibus commendans dicta patrouis.
Germina clara
Sumite sicci
Verba parentis.
Nobile dictum est,
Quod bona monstrat.

nesi subjiciuntur. Adonii vero ad Ambrosium et Beatum referendi.

OPUSCULUM SEPTIMUM.

PRÆCEPTUM, QUANDO JUSSI SUNT OMNES EPISCOPI ¹ CELLULANOS HABERE.

Nulli dubium est, hominem qui carnalis concupi- B
scentiæ illecebræ sacri amator instituti, magistra
vivendi arte donuerit, et præceptorum falce cœle-
stum erraticos palmites de conversationis suæ radice
sustulerit, vitali traditurus incendio, fructuosa plan-
taria ad supernum fovere valitura compendium, unde
annuas divina jussa capiunt pensiones, et eum sicut
sinceritate innocentæ, ita opinionis luce gratulari.
Nec honorum facem meritorum maledicentis creden-
dum est exstingui posse conflatu : quomodo et si
dente tangatur invidi splendor vitæ, umbram vene-
natæ oblocutionis excludit. Auctorem repetunt tene-
bræ, quæ ad involvendum jubar aptantur : nitorem
siderum nox infusa non obruit : ad genium claritatis
proficit cum obscuritate confictus : lunaris globi
ministerium die recedente plus rutilat, et placet suo
lumine, dum fugat alienum. Sub externum jus non
mittitur, qui lucem facere, ut auctor, assumit. Sed
quomodo noxiæ mentes desinitis se æstimant senio-
ribus non teneri, putantes prophetarum præcepta
dicentium : Os detrahentis eradicabitur, cum ætate
veterescere ; et valetudinem non habere per tem-
pora ? quasi novellis tantum timor debeatur statutis,
et ad pœnam reos lex annosa non teneat : cum tem-
porum operator Deus, prophetæ usus officio, et
antiqua jusserit, et moderna disponat ; et unus atque
idem boni fabricator instituti, circa homines quod
præmisit in parentibus, servet in posteris. Sed ad
propositum revertamur. Exercentur quidem sanctæ
animæ sermonibus æmulatorum, et ad gloriæ augmenta
deputant, quidquid contra earum meritum accusator D
ingesserit : sicut doctor gentium clamat, homines
oblocutionibus exerceri. Ut solent arbores quæ ad
terræ penetrabilia validis radicibus pervenerunt, de-
spicere flabra ventorum, et certamina procellarum
stabilitate propria animante contemnere : sic illi
repudiantes superstitiosi quæ impacta fuerit caligo
figmenti, per sudum radios bonæ conversationis
ostendunt. Nam dum quis illorum objectis, con-
scientia teste, congregitur, ad triumphum spem interna

¹ Cellulanos habere] Scriptum est ab Ennodio epi-
scopi sui nomine. Cum enim jussi essent a papa aut
synodo (neque enim proditum est), episcopi omnes,
contubernales clericos habere vitæ suæ actuumque
testes, ad amolendas maledicorum calumnias quibus

æstimatione percurrit. Nos tamen quos pastoralis
cura constringit, quibus tuendarum commissa est
animarum diligentia, ne summorum quispiam mini-
morumque dispereat ; maxime cum mali ipsius
recens oculis offeratur exemplum, cum apostolicæ
sedis præsulem, et omnium pene Ecclesiarum gu-
bernacula tractantem, per proximi tumultus incen-
dium inimicorum rabies tali ore momordisset, et in
ruinam suam aliquorum furor sine justa indignatione
surrexerint. Hanc ergo volentes morborum desecare
perniciem, ne in locum iniquæ assertionis nostrorum
aliquis negligentias aucupetur, et similitudine veri-
tatis ad impugnationem fultus occurrat : qui, ut
aiunt, viva hominum testimonia non formidant, dum
quod nefas dictu est, convicti loco deputatur incau-
tus, et fecisse scelus creditur, qui potuisse facere
perhibetur. Nemo Dei oculos, quam hominis, judi-
cat plus timeri : errorem creditur fovere solitudo,
et profundam nequitiam incomitatus admittere :
quasi cœlo facinora penetrabilibus inclusa non pa-
teant, et vindicari malum non queat, quod homo non
respicit : credentes quod rem studii possint depu-
tare necessitati : et dum homo homini custos est,
alio maledicendi ordine, pudicitiam valeant accom-
modare formidini. Nos quidem vel ex una parte car-
pendi occasiones incidimus : nos supernæ memores
disciplinæ, qualemcumque sacerdotalem dexteram
volentibus perire porrigimus ; et a ruinæ præcipitio
diabolicis actos stimulis retardamus : ut discant
loquaces, vel post decreta præsentia religiosum
D amare silentium.

Nullum ergo sacerdotum, antiquis et modernis
legibus obsequentem, nullumque levitarum, sine
bene probata volumus in quocunque loci manere
persona : vel quem substantiæ exilitas non permi-
serit habere consortem, ipse concellaneus fiat alte-
rius. Publicum sit apud religiosos omne quod geri-
tur ; clandestina repudiatur obscuritas ; multos ha-
beat actuum conscios, qui Deo debet innocentiam.
Videant æmuli, quia qui testes adhibet, vult probari :

vexatus nuper fuerat Symmachus : episcopi, ut par-
erat, exemplum secuti, presbyteris item ac diaconis
suarum diocesium id ipsum præceperunt, ut ipsi
quoque sine aliorum contubernio non essent. Cellu-
lanos itaque interpretatur concellaneos, συγκαλλους.